

2.2.2026

EOAK/5373/2025

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Mikko Sarja

Esittelijä: Esittelijäneuvos Piatta Skottman-Kivelä

YLIOPPILASTUTKINTOLAUTAKUNNAN SENSOREIDEN MENETTELY

1 KANTELU

Arvostelite yhdessä X lukion opettajien A:n, B:n, C:n ja D:n kanssa Ylioppilastutkintolautakunnan (jälj. myös lautakunta) sensoreiden menettelyä X lukion (lukio) kevään 2025 äidinkielen ja kirjallisuuden kirjoitustaidon kokeen arvioinnissa.

Kerroitte, että Ylioppilastutkintolautakunnan sensoreiden antamat pisteet poikkesivat huomattavasti opettajien alustavasti antamista pisteistä. Lopullisen arvioinnin valmistuttua olitte olleet yhteydessä Ylioppilastutkintolautakuntaan pyytäen uudelleenarviointia, josta lautakunta kieltäytyi. Näkemyksenne mukaan lautakunnalle laatimanne ja lähettämänne tilastoanalyysi osoitti, että kyseiset kirjoitustaidon kokeet oli arvioitu lautakunnassa poikkeuksellisella tavalla.

Katsoitte opiskelijoiden oikeusturvan ja yhdenvertaisuuden vaarantuneen, koska sensorit eivät noudattaneet Ylioppilastutkintolautakunnan arviointikriteereitä. Pyynnöstänne huolimatta ette saaneet perusteluita anonyymeinä pysyttelevien sensoreiden antamille pisteille. Arvostelite myös sitä, että lautakunta kieltäytyi avoimesta keskustelusta. Kyseenalaistitte "uudelleenarvioinnin" puolueettomuuden; kun sensori näkee kokelaan aiemmin saamat pisteet, se mielestänne väistämättä ohjaa arviointiprosessia.

2 RATKAISU

2.1 Oikeusasiamiehen tehtävät

Perustuslain 109 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 3 §:n 2 momentin mukaan oikeusasiamies ryhtyy hänelle tehdyn kantelun johdosta niihin toimenpiteisiin, joihin hän katsoo olevan aihetta lain noudattamisen, oikeusturvan tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta.

Viimeksi mainittu säännös ilmaisee lain tarkoituksen siitä, että oikeusasiamiehellä on harkintavaltaa niin asian selvittämistoimien kuin lopputuloksenkin suhteen.

Oikeusasiamies ei voi puuttua siihen, miten viranomainen tai tuomioistuin on käyttänyt sille lain mukaan kuuluvaa harkintavaltaa, jollei tuota harkintavaltaa ole ylitetty tai käytetty väärin. Oikeusasiamies ei voi muuttaa eikä kumota viranomaisien tai tuomioistuinten päätöksiä eikä korvata lakiin perustuvaa muutoksenhakujärjestelmää. Muutoksen saamiseksi viranomaisen päätökseen tulee käyttää laissa säädettyjä muutoksenhakekeinoja.

2.2 Keskeisiä oikeusohjeita ym.

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan 2 momentin mukaan lailla.

Hallintolain 2 luvussa säädetään hyvän hallinnon perusteista, muun ohella hallinnon oikeusperiaatteista (6 §) sekä palveluperiaatteesta ja palvelun asianmukaisuudesta (7 §). Viimeksi mainitun pykälän 1 momentin mukaan asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomainen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti.

Ylioppilastutkinnosta annetun lain 2 §:n 1 momentin mukaan ylioppilastutkinnon johtamisesta, järjestämisestä ja toimeenpanosta vastaa riippumattomana asiantuntijaelimenä Ylioppilastutkintolautakunta, jonka opetus- ja kulttuuriministeriö asettaa kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Ylioppilastutkinnosta annetun lain esitöiden (HE 235/2018 vp, s. 41) mukaan Ylioppilastutkintolautakunnan riippumattomuudella tarkoitetaan erityisesti ylioppilastutkinnon kokeiden laadintaan ja arvosteluun liittyvää vapautta kolmansien osapuolien, kuten valtionhallinnon muiden viranomaisten, lukiokoulutuksen järjestäjien, korkeakoulujen ja muiden asianosaisten, vaikutuksesta. Ylioppilastutkintolautakunnan jäsenet ovat lautakunnassa toimiessaan riippumattomia asiantuntijoita eivätkä lautakunnassa toimiessaan edusta omaa taustaorganisaatiotaan.

Mainitun lain 12 §:n 3 momentin mukaan Ylioppilastutkintolautakunta määrää tarkemmin tutkinnon suorittamiseen liittyvistä käytännön menettelyistä sekä perusteista, joiden nojalla tutkinto tulee suoritetuksi hylätyn arvosanan estämättä.

Lain 18 §:ssä säädetään ylioppilastutkinnon koesuoritusten arvostelusta. Pykälässä säädetään muun muassa, että koesuoritukset tarkastaa ja arvostelee alustavasti lukiokoulutuksen järjestäjän osoittama asianomaisen aineen opettaja ja lopullisesti Ylioppilastutkintolautakunta. Kokelaalla ja alle 18-vuotiaan kokelaan huoltajalla on oikeus saada tieto arvosteluperusteiden soveltamisesta kokelaan koesuoritukseen. Heille on varattava tilaisuus tutustua arvosteltuun kirjalliseen tai muuten tallennettuun koesuoritukseen. Ylioppilastutkintolautakunta määrää kokeiden arvostelussa noudatettavista periaatteista.

Edelleen saman lain 22 §:n 1 momentin mukaan Ylioppilastutkintolautakunnan päätökseen, jolla koesuoritus on arvosteltu, saa vaatia oikaisua siten kuin hallintolaissa säädetään. Oikaisuvaatimus on 2 momentin mukaan toimitettava Ylioppilastutkintolautakunnalle 14 päivän kuluessa siitä ajankohdasta, jolloin oikaisuvaatimuksen tekemiseen oikeutetulla on ollut tilaisuus saada tieto arvostelun tuloksesta ja arvosteluperusteiden soveltamisesta kokelaan koesuoritukseen. Ylioppilastutkintolautakunta määrää oikaisuvaatimuksen käsittelijöiksi vähintään kaksi arvostelijaa, joista kukaan ei ole aikaisemmin arvostellut kohteena olevaa koevastausta.

Lain esitöiden (HE 235/2018 vp, s. 65) mukaan esitykseen sisältyivät tarpeelliset oikaisua ja muutoksenhakua koskevat säännökset. Säännökset vastaavat pääosin [aiemmin voimassa olleen] ylioppilastutkinnon järjestämisestä annetun lain vastaavia säännöksiä, jotka oli säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 18/2005 vp). Säännös, jonka mukaan kokelaalla ja alle 18-vuotiaan kokelaan huoltajalla on oikeus saada tieto arvosteluperusteiden soveltamisesta kokelaan koesuoritukseen ja heille on varattava tilaisuus tutustua arvosteltuun kirjalliseen tai muuten tallennettuun koesuoritukseen, turvaa tosiasiallisia mahdollisuuksia vaatia oikaisua koesuorituksen arvostelua koskevaan päätökseen. Koesuorituksen alustavasti arvostelleella opettajalla puolestaan ei enää tällaista oikeutta ole, koska kokelaan koesuorituksen arvostelu ei vaikuta opettajan oikeuteen, etuun tai velvollisuuteen eikä muutenkaan kohdistu opettajaan (s. 56).

Eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan (PeVL 18/2005 vp) käsitellessään hallituksen esitystä [sittemmin kumoutuneeksi] laiksi ylioppilastutkinnon järjestämisestä seuraavaa:

Koesuorituksen arvostelulla on sinänsä tärkeä merkitys kokelaalle ennen muuta hänen myöhempien opiskelumahdollisuuksiensa kannalta. Siksi on oikeusturvan näkökulmasta tärkeää, että päätökseen koesuorituksen arvostelusta on lakiehdotuksen 14 §:n säännösten perusteella mahdollista hakea tarkastusarvostelua. Sitä toimittamaan on määrättävä arvostelijoita, jotka eivät ole aikaisemmin arvostelleet tarkastuksen kohteena olevaa suoritusta. Arvostelijoita tulee olla vähintään kaksi. Lisäksi on huomattava, että ylioppilastutkinto on lakiehdotuksen 7 §:n säännösten perusteella mahdollista suorittaa useampana tutkintokertana ja että sääntely sisältää mahdollisuuden uusialuokituksen koesuoritus. Näin ollen – ja kun vielä otetaan huomioon kokeen arvosteluun liittyvän päätöksenteon luonne – perustuslakivaliokunta ei pidä ehdotettua oikeusturvajärjestelyä ongelmallisena perustuslain 21 §:n säännösten kannalta (ks. PeVL 3/1997 vp, s. 3/I sekä yliopistolain 33 § ja 35 §:n 2 mom.).

Edellä 22 §:ssä tarkoitettussa oikaisumenettelyssä tehtyyn päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla (saman lain 23 §:n 2 mom.).

Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 24 §:n 1 momentin mukaan salassa pidettäviä viranomaisen asiakirjoja ovat, jollei erikseen toisin säädetä, asiakirjat, joista ilmenee ylioppilastutkintolautakunnan määräämien arvostelijoiden arvostelutehtäviä koskeva koulukohtainen työnjako, kunnes on kulunut vuosi kyseisestä tutkintokerrasta (30 kohta).

Lain esitöiden (HE 30/1998 vp, s. 100) mukaan salassapitoperuste on tarpeen arvostelijoiden työrauhan turvaamiseksi.

Ylioppilastutkintolautakunnan yleisissä määräyksissä ja ohjeissa¹ todetaan seuraavaa.

Lukio ilmoittaa alustavan arvostelun tehtäväkohtaiset tulokset kokelaille. Kun alustavan arvostelun tulokset ilmoitetaan, on syytä korostaa, että annetut pistemäärät ovat suuntaa antavia. Tyypillisesti lopullisia arvostelukriteereitä muutetaan ja täsmennetään alustavista, mikä vaikuttaa lopulliseen arvosteluun (kohta 1.7.2).

Koesuoritukset tarkastaa ja arvostelee lopullisesti Ylioppilastutkintolautakunta. Tulosten julkaisemisen yhteydessä lautakunta julkaisee myös lopulliset hyvän vastauksen piirteet, joista ilmenevät perusteet, joiden mukaan arvostelu on suoritettu. Tieto siitä, miten arvosteluperusteita on sovellettu kokelaan koesuoritukseen, muodostuu kokelaan koesuorituksesta saamista pisteistä, lopullisista hyvän vastauksen piirteistä ja lautakunnan määräyksissä ja ohjeissa annetuista arvostelua koskevista määräyksistä (kohta 1.7.3).

¹ Tällä hetkellä verkkosivulta <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tutkinnon-toimeenpano/maaraykset-ja-ohjeet/yleiset-maaraykset-ja-ohjeet> ilmenevät yleiset määräykset ja ohjeet, jotka on hyväksytty 29.8.2025 ja julkaistu 23.10.2025.

Jos jokin lautakunnan ilmoittama tutkintotulos vaikuttaa virheelliseltä, rehtori tai asianomaisen aineen opettaja voi esittää tarkistuspyynnön lautakunnalle joko puhelimitse tai kirjallisesti. Tarkistuspyyntö on syytä tehdä heti, kun virheellinen tulos on havaittu. Todetut tekniset virheet ja muut sellaiset virheellisyydet, jotka eivät edellytä luvussa 1.7.7 tarkoitettua oikaisuvaatimusta, lautakunta korjaa välittömästi (kohta 1.7.6).

Äidinkielen ja kirjallisuuden koekohtaisten määräysten² mukaan Ylioppilastutkintolautakunta määrää vuosittain kunkin lukion kirjoitustaidon kokeen ensimmäisen sensorin. Lautakunnan määräämä sensori ei saa arvostella sellaisen lukion suorituksia, jonka kanssa hän on läheisessä kosketuksessa opetustoimen, sukulaisuuden tai muun vastaavan syyn takia. Lisäksi lautakunta antaa ohjeet toisen ja kolmannen sensorin käytöstä (kohta 4.3).

2.3 Alustava asiakirjaselvitys

Alustavana selvityksenä käyttöni saatiin lukion rehtorilta ja lukion opettajilta lautakuntaan saapuneita sähköpostiviestejä sekä Ylioppilastutkintolautakunnan virkamiesten niihin toimittamia vastauksia. Lautakunnan erityisasiantuntijalta sähköpostilla saadun tiedon mukaan asiasta oli keskusteltu lukion kanssa myös puhelimitse kevään 2025 tutkinnon tulosjulkaisun yhteydessä.

Pääsihteerin vastauksessa (C:lle ym., 27.5.2025) on todettu muun ohella seuraavaa:

"Lukion rehtori on tehnyt meille tulosten julkistusten yhteydessä yleisissä määräyksissä luvussa 1.7.6. kuvatus tarkistuspyynnön. Olemme tarkistaneet, että sensorin toiminnassa ei ole systemaattista virhettä. Asiaa on katsottu sekä teknisesti että kokeneen sensorin silmin. Toki on mahdollista, että yksittäisissä koesuorituksissa voi olla arvosteluvirheitä.

Lautakunta tekee edellyttää [virhe alkuperäistekstissä] kaikilta sensoreilta sensoroinnin yhtenäistämistyötä mm. kakkossensoroinnin avulla. Jos suuren piste-eron suorituksia on suuri määrä, periaatteena on, että sensoroinnin laatua varmistetaan kohtuullisella määrällä vastausten kakkossensorointia. Näin on myös toimittu teidän lukionne suoritusten kohdalla.

Lainsäädännössä tarkoitettu keino mahdollisten virheiden korjaamiseen on oikaisuvaatimus. Kokelaalla on mahdollisuus halutessaan tehdä oikaisuvaatimus, jos hänellä on arvostelukriteerien pohjalta perusteltu vaatimus oikaisusta. Alustavan arvostelun ja lopullisen arvostelun välinen ero ei ole tällainen perustelu."

² <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/tutkinnon-toimeenpano/maaraykset-ja-ohjeet/koekohtaiset-maaraykset-ja-ohjeet/aidinkielen-ja>, Hyväksytty 4.6.2025, julkaistu 6.6.2025.

Tiedossani on myös lautakunnan verkkosivulla julkaistu kirjoitus <https://www.ylioppilastutkinto.fi/fi/ajankohtaista/lautakunta-pyrkii-kokeiden-arvostelussa-ja-viestinnassaan-yhdenvertaisuuteen>.

2.4 Arviointi

Ylioppilaskokeiden arvostelun on täytettävä perustuslaista johtuvat vaatimukset hyvästä hallinnosta. Ylioppilastutkintolautakunta määrää tarkemmin tutkinnon suorittamiseen liittyvistä käytännön menettelyistä ja kokeiden arvostelussa noudatettavista periaatteista. Lautakunnalla on riippumattomana asiantuntijaelimenä päätösvalta siitä, minkälaisista tiedoista pisteitä annetaan tai menetetään.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on aiemassa Ylioppilaslautakunnan oikaisumenettelyssä antamien päätösten perusteluja koskevassa asiassa [EOAK/2193/2023](#) todennut, että ottaen huomioon perustuslakivaliokunnan lausunnoissaan esille tuomat seikat, säännösten mahdollistama kokelaan oikeus arvostelunsa tutkituttamiseen, vähintään kahden arvostelijan menettely oikaisuvaatimuksen tutkimisessa, tutkintolautakunnalle tulevien oikaisujen lukumäärä, oikaisupäätöksiltä vaadittava kiireellisyys, tutkintolautakunnan selkeä ohjeistus oikaisuvaatimusten laatimisessa sekä kokelaan mahdollisuus uusita sekä hylättyjä että hyväksyttyjä kokeita voidaan kokelaan oikeusturvan sinällään katsoa toteutuvan.

Kuten edellä ilmenee, oikeusasiamies ei voi antaa viranomaisille määräyksiä siitä, miten niiden tulee toimia harkintavaltaansa kuuluvissa asioissa. Minulla ei laillisuusvalvojana ole mahdollisuutta oikeusasiamiehen kirjallisessa kantelumenettelyssä ottaa kantaa ylioppilastutkinnon kokeen arvostelun sisältöön tai ryhtyä tutkimaan arvostelun oikeellisuutta esimerkiksi suhteessa arvosteluperusteisiin.

Käytössä olleiden tietojen mukaan lukion rehtori oli tehnyt Ylioppilastutkintolautakunnalle tarkistuspyynnön, jota lautakunnassa oli selvitetty pääsihteerin vastauksessa (27.5.2025) kuvatusti. Kokelailla oli ollut käytössään laissa säädetty mahdollisuus vaatia oikaisua Ylioppilastutkintolautakunnan päätökseen, jolla koesuoritus oli arvosteltu.

Edellä kerrotun perusteella katson, ettei minulla ole aihetta ryhtyä tutkimaan asiaa enempää.

Kantelunne ei siten johda toimenpiteisiini. Pyydän Teitä ilmoittamaan asian ratkaisusta kohdassa 1 mainituille asiakumppaneillenne.